

της Αλεξίας Καλαϊτζή

Έχει ξημερώσει η ημέρα της εβραϊκής Πρωτοχρονιάς. Στο πλακόστρωτο της Αγίου Μηνά στρίβει ένα γκρουπ Ισραηλινών, που αποφάσισαν να αντισταθούν στον υπέροχο καιρό και να μπουκ στο μόλις ανακαινισμένο Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Οι επισκέπτες περιδιαβαίνουν ανάμεσα στις αίθουσες του νεοκλασικού, που κρύβει μέσα του φωτογραφίες, έγγραφα και κειμήλια από τη μακρά ιστορία της εβραϊκής κοινότητας της πόλης, και χαζεύουν τα εντυπωσιακά αντικείμενα πίσω από τις αστραφτερές προθήκες του πωλητηρίου.

Ο Τζάκι Ραφαέλ ελάχιστα ενδιαφέρεται για όλα αυτά. Αυτό που ψάχνει είναι πολύ συγκεκριμένο και ξέρει ακριβώς πού θα το βρει. Στην πιο «σκοτεινή» αίθουσα του Μουσείου, οι τοίχοι είναι καλυμμένοι από μαύρες πλάκες, όπου είναι χαραγμένα τα χιλιάδες ονόματα Εβραίων της Θεσσαλονίκης που πέθαναν στο Ολοκαύτωμα. Ο Τζάκι έχει έρθει επί τούτου από το Ισραήλ και αναζητά, ανάμεσα σε αυτά, τα ονόματα των δικών του συγγενών. Με επιμονή και προσήλωση «σκανάρει» με το δάχτυλό του κάθε λέξη και, όταν φτάνει σε εκείνη που θέλει, ξεσπάει σε κλάματα. Αβραάμ Ραφαέλ, Μπέα Ραφαέλ, ο αδελφός και η αδελφή του πατέρα του.

Ο Τζάκι θα κλείσει σε λίγο τα εβδομήντα του χρόνια, ωστόσο μόλις πέρυσι έμαθε για την ύπαρξη των ονομάτων αυτών. Ο πατέρας του, Εβραίος της Θεσσαλονίκης, ανήκε στο 3% της Κοινότητας που επέζησε από το Ολοκαύτωμα και κατάφερε να επιστρέψει από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το 1948 άφησε την Ελλάδα και πήγε στο Ισραήλ, όπου έχτισε μια καινούργια ζωή, αφήνοντας πίσω του τον πόνο και τον θάνατο. «Ο πατέρας μου ήταν σκληρός άνθρωπος. Δεν μιλούσε καθόλου γι' αυτά. Μεγαλώσαμε, και το μόνο που μας είπε ήταν πως όλη του η οικογένεια χάθηκε στο Ολοκαύτωμα. Δεν ξέραμε τα ονόματα, δεν ξέραμε αν είχαν παντρευτεί, αν είχαν παιδιά», λέει ο Τζάκι.

Ψάχνοντας στο αρχείο

Ο ίδιος ανακάλυψε την ιστορία της οικογένειάς του, όπως και πάρα πολλοί απόγονοι Εβραίων της πόλης, περνώντας το κατώφλι του Ιστορικού Αρχείου της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. Το Αρχείο ξεκίνησε πιλοτικά από το 2013 –και επίσημα από το 2015– να συνθέτει το γενεαλογικό δέντρο των παιδιών και των εγγονών των Σεφαραδιτών Εβραίων που έζησαν στην πόλη.

Ο Τζάκι έμαθε για το αρχείο από την ανάρτηση ενός φίλου του στο Facebook και, παρότι είχε επισκεφθεί και νεότερος τη Θεσσαλονίκη και είχε καταφέρει μάλιστα να συναντήσει μια φίλη των γονιών του, αυτή τη φορά ήταν αποφασισμένος να μάθει ολόκληρη την ιστορία. Μετά την πρώτη του συνάντηση με την υπεύθυνη του Αρχείου, Αλίκη Αρούχ, πήγε στο μητρώο του Δημαρχείου για να ζητήσει τα πιστοποιητικά γέννησης των συγγενών του. «Εκεί είδα τον δήμαρχο Γιάννη Μπουτάρη. Απευθύνθηκε στον υπάλληλο που με εξυπηρετούσε και του είπε να κάνει ό,τι μπορεί για να βοηθήσει τους ανθρώπους που έρχονταν από το Ισραήλ να βρουν τις οικογένειές τους. Έπειτα από αρκετή έρευνα, ο υπάλληλος εντόπισε το όνομα Γιόσεφ Ραφαέλ στα αρχεία του Στρατού. Δεν θα ξεχάσω εκείνη την ημέρα. Υπηρετούσα χρόνια στον στρατό του Ισραήλ και ο πατέρας μου ποτέ δεν μου είχε πει κουβέντα για τη δική του εμπειρία. Ήταν σαν να τον μάθαινα ξανά».

Ο Τζάκι επέστρεψε στο Αρχείο, περπάτησε ανάμεσα σε ψηλές βιβλιοθήκες, γεμάτες φακέλους με βιβλία, καταλόγους και αλληλογραφίες, και είδε την κ. Αρούχ να σχεδιάζει το γενεαλογικό του δέντρο. «Ήταν πολύ δύσκολο για μένα να δω όλα αυτά τα ονόματα. Πώς είναι δυνατόν να μη μου είχε πει τίποτα ο πατέρας μου. Δεν ήθελε να ξέρω». Από την έρευνα φάνηκε πως ο Γιόσεφ Ραφαέλ είχε τέσσερα αδέρφια και πέντε ανίψια. Η κ. Αρούχ του έδωσε περαιτέρω στοιχεία για κάθε μέλος της οικογένειας, ενώ του έδειξε σε έναν παλιό χάρτη της Θεσσαλονίκης πού ακριβώς ζούσαν.

Γκαμπριέλ, Δαβίδ, Ματίλντε

Ο Τζάκι γύρισε στο Τελ Αβίβ, αλλά έπειτα από περίπου έναν χρόνο ήρθε ξανά στη Θεσσαλονίκη και έκλεισε πάλι ραντεβού στο Αρχείο. Αυτή τη φορά στόχος του είναι να μάθει την τύχη των ανιψιών του πατέρα του, που γεννήθηκαν λίγα χρόνια πριν από τον πόλεμο. «Νιώθω μέσα μου ότι κάποιος ζει. Δεν ξέρω πού, αλλά πιστεύω ότι κάποιος είναι ζωντανός από την οικογένεια», μου λέει συγκινημένος, επαναλαμβάνοντας emphaticά τα ονόματα που ψάχνει: «Γκαμπριέλ, Δαβίδ, Ματίλντε». Καθόμαστε για καφέ κοντά στη Στοά

Μοδιάνο και μου διηγείται ότι την ημέρα του γάμου του πατέρα του κάποιος τηλεφώνησε και τον ζητούσε. Ήταν ή από την Ελλάδα ή από την Αμερική. «Είμαι σίγουρος ότι ήταν κάποιος συγγενής μας».

Η ιστορία του Τζάκι είναι μία από τις εκατοντάδες που έχουν ακούσει οι τοίχοι του Ιστορικού Αρχείου της Κοινότητας, το οποίο ειδικά από το 2017 και μετά δεν σταματά να υποδέχεται συνεχώς ανθρώπους από το Ισραήλ που αναζητούν το παρελθόν τους, αλλά και την ιστορία της πόλης. «Ήρθαμε για να καταλάβουμε τι έγινε στον πόλεμο», αναφέρει βγαίνοντας από την κεντρική συναγωγή ο Σκάκι, ο οποίος ήρθε μαζί με τη γυναίκα του και τα δύο τους παιδιά για να περάσουν στην πόλη την εβραϊκή Πρωτοχρονιά. Πριν από λίγα λεπτά, είχε πάρει μια αυθεντική γεύση από την παλιά εβραϊκή Θεσσαλονίκη, όταν στη συναγωγή άκουσε έναν άντρα της Ισραηλιτικής Κοινότητας να διηγείται την ιστορία μιας οικογένειας από τον καιρό του πολέμου, πριν αρχίσει να τραγουδάει με όλη του την ψυχή ένα σεφαραδίτικο ερωτικό τραγούδι που έχει συνδεθεί με το δράμα του Ολοκαυτώματος. «Η ατμόσφαιρα εδώ έχει κάτι ασυνήθιστο. Είναι ζωντανή πόλη. Μας άρεσε το φαγητό, αλλά και η μουσική που ακούσαμε στην ταβέρνα. Για εμάς τους Ισραηλινούς, είναι πολύ κοντά στην κουλτούρα μας, είναι σαν να περπατάμε στο Τελ Αβίβ», λέει ο ίδιος.

Φως στο παρελθόν

Καταγράφοντας θεαματική αύξηση από το 2017, οι Ισραηλινοί είναι πλέον πρώτοι από τους ξένους τουρίστες σε διανυκτερεύσεις, αλλά και επενδύσεις, στο πλαίσιο του προγράμματος Golden Visa στη Θεσσαλονίκη. Η αλλαγή αυτή δεν ήρθε τυχαία. Οφείλεται σε αρκετούς λόγους, ένας εκ των οποίων βρίσκεται πάνω στο γραφείο του προέδρου της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, Δαυίδ Σαλτιέλ. Πρόκειται για τη μακέτα του εντυπωσιακού Μουσείου Ολοκαυτώματος που θα ανεγερθεί στην πόλη. Το μουσείο αποτελεί το αποκορύφωμα μιας σειράς προσπαθειών που έκανε η Θεσσαλονίκη για να ρίξει φως στο παρελθόν της, απομακρύνοντας το ενοχλητικό πέπλο σιωπής που για πολλά χρόνια απλωνόταν πάνω από ό,τι είχε σχέση με την εβραϊκή παρουσία, αλλά και την κατά διαστήματα αντισημιτική συμπεριφορά των κατοίκων της. Προηγήθηκαν πολλά βήματα: οι πύρινοι λόγοι του πρώην δημάρχου Γιάννη Μπουτάρη, η πορεία μνήμης για τα θύματα του Ολοκαυτώματος, η ανακαίνιση των συναγωγών και η επέκταση του Εβραϊκού Μουσείου, καθώς και η επικείμενη ανάδειξη της ιστορίας της πλατείας Ελευθερίας, όπου οι Εβραίοι είχαν βασανιστεί το 1942.

«Όλα αυτά κάνουν τους Ισραηλινούς να αισθάνονται ότι εδώ είναι η οικογένειά τους, εδώ είναι η συνέχειά τους», λέει ο κ. **Σαλτιέλ**. Ακόμα και για τον ίδιο είναι πρωτόγνωρο να βλέπει τόσο κόσμο να κυκλοφορεί στην πόλη με ή χωρίς το καπελάκι του (κιπά) και να

μιλάει εβραϊκά. Αναφέρει μάλιστα ότι, παράλληλα με τους τουρίστες, έχουν έρθει και πολλοί Ισραηλινοί επενδυτές, αρκετοί από τους οποίους έχουν καταγωγή από τη Θεσσαλονίκη. Το «Κ» προσπάθησε να μιλήσει σε κάποιον από αυτούς τους επενδυτές, οι οποίοι όμως αρνήθηκαν να συνδέσουν το όνομά τους με ένα ρεπορτάζ που επικεντρώνεται στην ισραηλιτική ταυτότητά τους.

Σύμφωνα με το κ. **Σαλιέλ**, πολλοί έρχονται εδώ γιατί νιώθουν τη Θεσσαλονίκη δική τους πόλη. «Είναι στο DNA, δεν χάνεται για πάντα αυτός που ξεριζώνεται». Σκέφτομαι τον Τζάκι. Οι μουσικές, οι φωτογραφίες, η ανάγκη για μια οικογένεια που δεν γνώρισε ποτέ οδήγησαν τα βήματά του στις γειτονιές όπου πριν από έναν αιώνα γεννήθηκε και μεγάλωσε ο πατέρας του. Τώρα θα μπορεί να δείξει στα εγγόνια του τις ίδιες αυτές γειτονιές και θα τους μάθει τη ρομαντική αγάπη για μια πατρίδα που χάθηκε και κατά κάποιον τρόπο ξαναβρέθηκε, για μια άλλοτε «Madre de Israel» που έριξε ξανά το βλέμμα στα παιδιά που κάποτε απαρνήθηκε.

ΠΗΓΗ: [ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 21.10.2019](#)